

Людмила Сипко, доцент

Прийоми творення художнього образу в “Поемі для жіночого голосу” Івана Драча

Іван Драч уже давно сказав своє вагоме слово в сучасній поезії, досить чітко вималювавши свій особистий стиль. І перо справжнього майстра тепер без особливих зусиль можна розпізнати навіть в тих його віршах, які, здавалось би, не визначають основних рис поетичного обличчя Драча, не торкаються його улюблених тем.

Не стала тут винятком і “Поема для жіночого голосу”.

Перш за все варто сказати про особливість жанру цього твору. Адже винесене у заголовок слово “поема” у даному випадку не є показником власне жанрової своєрідності. Згадаймо, що І. Драч досить вільно значну кількість своїх віршів назвав баладами, хоча в них, як правило, не були присутні дві головні баладні ознаки — розвиток дії і драматизм. Швидше за все “Поєму для жіночого голосу” можна кваліфікувати як віршовий цикл. На користь останнього говорить те, що п'ять включених у неї віршів об'єднує не тільки символічний заголовок, а й інша ознака, яка дає право розміщеним один за одним віршам називатися власне циклом, — це наявність певного руху сюжету, де розвиток дії увінчується відчутною кількісною зміною, а та у свою чергу переростає у розв'язку. Нескладно визначається і основний мотив, який забезпечує цей рух сюжету — жадана зустріч жінки з коханим і поєднання їхньої долі.

Цікавим нам видається і включення у назву твору слова “голос”. Це не слід спрощено тлумачити як бажання автора встановити прямий, безпосередній зв'язок свого твору з музичним жанром. Але в той же час не можна заперечувати, що в “Поемі для жіночого голосу” певна музична основа забезпечена вже тим, що вірші циклу ввібрали в себе деякі характерні

ознаки фольклорних жанрів — заклинання і плачу, які передбачають своєрідну співучість виконання.

Так, вже перший вірш циклу написаний у формі заклинання. Це драматичний монолог жінки, яка благає свого коханого про повернення. Головний художній засіб, на якому будується образна система твору, — градація. Вона підпорядкована задуму автора показати найвище загострення почуттів покинутої, але ще не зневіреної жінки.

Вірш розпочинається яскравим емоційним сплеском, який створює вжита автором смілива метонімія (синектоха):

На сто колін перед стома богами
Я падаю: прийди мені, прийди.

А потім поет передає почуття відчуженості двох закоханих. Це досягається влучними епітетами, які, завдяки розкутій асоціативності автора, мають відчутне метафоричне забарвлення:

Звучать лихі немилосердні гами,
Несуть журу холодні поїзди.

Розгортаючи градаційну побудову твору, автор далі до “ста колін” і “ста богів” додає ще й “сто століть”. А в кінці вірша всі три метонімії поєднуються. Одночасним їх вживанням поет досягає різкої, вражаючої за силою впливу на читача градації:

На сто колін, перед стома богами,
На сто століть єдине лиш: прийди!

Функцію градації у вірші підсилює також щедре застосування повторів та анафор (наприклад, “а як же ти, а як же ця молитва, а як же ця змордована клятьба” та ін.). У творенні загального образу, настрою вірша беруть участь і такі досить цікаві, як нам видалося, художні знахідки автора, як: метафора “змордована клятьба”, метонімія “рук... заломлена гонитва”. Про сміливість авторського образотворення свідчать також метафоричний епітет “жаждиві руки”. У творі зреалізувалася неабияка майстерність поета, який вдало всю інтенсивність художніх засобів спрямував на розкриття головної думки твору.

Данина фольклорній традиції помітна у другому вірші циклу. Щоправда, його побудова суттєво відрізняється від структури попереднього. Центральний образ двоїться в авторській уяві: жінка — береза. Тон розповіді тяжіє до елегантності. Невимовною тугою охоплена самотня жінка, адже поруч немає її коханого (“нема ж тебе давно!”). Весь свій

біль, тривогу і смуток вона передала подрузі — березі, що, як видіння, постає перед очима коханого чоловіка, щоб нагадати про ту єдину, яка стомилася чекати.

Основою драматизму вірша стає контраст, що будується на головній метафорі, яка органічно вписується у зміст твору: “березово кипить навколо заметіль”. Словосполучення “кипить заметіль” несе у собі також зримі ознаки оксюмору, на який неначе нанизується решта художніх засобів. З одного боку — це невгамовна, бурхлива душа жінки-берези (“корою тріпочу”, “киплю я на вітрах, а серцю буйно-чадно” тощо). З іншого — холодний, байдужий навколишній світ. Недарма ж у ньому домінують білі фарби. Біле у Драча — це не просто колір, це ще й ознака мертвого, відчуженого, далекого. Білим-біла, забіліла, біліє, білий — ніби нагнітає автор необхідне йому враження. А далі відчуття білизни і холоду зростає зі словами: снігова струна, тонкостанна крига, хурделить, віє, заметіль.

Бажання героїні вірша достукатися до серця жаданої людини сповнене почуттям безвихідності, важкого відчаю. Схоже, що дарма побивається неспокійна жіноча душа, адже основний настрій вірша легко визначається за опорними словами: тривожна і смутна, щемно забриніла, різкий біль, невигойний біль, вічно припечатано, прогорклий сон, стіна лісів та ін.

Іншим за своєю побудовою і тональністю є третій вірш “Поєми”. Розміщений у середині циклу, він немовби розриває, порушує існуючий плавний ритм і створений ним ліричний настрій. У загальну канву роздумів про “життя без тебе” влітається щось на зразок вільної медитації, яка раптово нахлинула на ліричну героїню і ніби була не просто підслухана автором, а вихоплена десь із середини, без чіткого, фіксованого початку і логічного кінця. На мить забутий біль розлуки. Жіноча душа щиро прагне відчуті спільність долі закоханих, незмірну, нездоланну силу двох поєднаних сердець:

Ми — двоє крил.
І ти, і я.
Ти — двоєкрил,
Бо я — твоя.

Переривчастий ритм вірша створюється вкороченим рядком (лише по дві стопи навідміну від шести стоп у попередніх віршах), а також застосованою поліметрією — поєднанням ямбу з дактилем.

Однак цей вірш видається нам дещо менш вдалим на фоні інших чотирьох творів “Поєми”.

Тему “світ без тебе”, розпочату у перших двох поезіях циклу, продовжує четвертий вірш. Тут вона розвивається на високому емоційному рівні, за своєю структурою цей твір тяжіє до сповіді. Вже з перших рядків вірша відчувається стрімка градація, в побудові якої особливу роль відіграє слова анафора:

Без тебе світ — це тьмавий морок,
 Без тебе не біжить вода.
 Без тебе кожен камінь — ворог,
 Подушка каменем тверда.
 Без тебе сонце — повне ночі,
 Без тебе ночі без кінця...

Функціонально важливі елементи протиставлення (без тебе — з тобою), на якому побудована друга строфа. А далі — неприховане повернення автора до настрою другого вірша. Наскрізним мотивом стає твердження, що життя без коханого — холодне і мертво: наповнилося кригою небо, стоять льоди в душі, весь світ охопила зимна біда.

Кульмінація четвертого вірша стає кульмінацією всього циклу. Вона, як у творах драматичного жанру, максимально наближена до розв'язки. В останній строфі поет ламає перший рядок, створюючи тим самим несподівану паузу — містку і дуже змістовну.

Основна думка максимально посилюється: без коханого не тільки світ пустий, а й сама жінка не мислить власного існування:

Без тебе,
 що мені без тебе —
 Нема мене на всі світи...
 Тож нахились блакитним небом,
 Тож святом сонця освяти!..

Два завершальні рядки — рядки-заклики, рядки-благання — створюють логічний перехід до п'ятого, останнього вірша “Поєми”.

У ньому холодні кольори раптом змінюються весняним буянням барв, наскрізний біло-крижаний тон другого та четвертого віршів — повсюдним цвітінням. Автор вдається до свідомого алогізму, щоб підкреслити захоплене, незвичайне світосприйняття закоханої жінки, довге чекання якої увінчалось успіхом:

Із вирію вернулись квіти,
 Розквітали в небі ластівки.

Орнаментально-прикрашувальну функцію автор відводить кореневі *квіт-*, насичення яким першої строфи передає стихійні емоції і бурхливі почуття ліричної героїні, адже серце її “б’ється в цілий світ” і так палає, що йому навіть “сонце задрить”.

Далі своєрідним символом щасливого кохання стають крила, бо вони — це політ, розкутість, воля. По-справжньому “крилатою” у вірші є вся третя строфа.

Радісні, мажорні ноти в останніх рядках циклу стрімко наростають. Вустами закоханої жінки поет співає славу юному, зацілованому світові, що весь стоїть на любові.

У поезії І. Драча переважає об’ємне, багатомірне світосприйняття, зображення життя з усіма його складнощами. Але у даному вірші, як і у всій “Поемі” в цілому, сенс існування зводиться до одного-єдиного — любові, адже саме вона, стверджує автор, тримає на собі цілий світ.

“Поема для жіночого голосу” — це ретельно відпрацьований твір. Майстерність перевтілення у жіночий образ, розмаїття художніх засобів, які передають основну думку циклу, дозволили його автору виразити всю багатогранність і бурхливість почуттів закоханої людини, її високі душевні пориви й особливе світосприйняття. Все це ще раз доводить, що Іван Драч не тільки представник інтелектуальної поезії, а й тонкий, проникливий майстер сугестивної лірики.